

BAB 2

BIOGRAFI WAEL BAHJAT HALLAQ

2.1 Pengenalan

Penglibatan Wael Bahjat Hallaq dalam pengkajian hukum Islam dan *uṣūl al-fiqh* khususnya telah menyumbang kepada pelbagai penghasilan buku dan artikel berkaitan perkembangan hukum Islam sehingga kini. Malah kepakaran beliau dalam bidang hukum Islam dan *uṣūl al-fiqh* telah menjadikan beliau antara penulis dan pengkaji hukum Islam yang sangat disegani. Beliau merupakan antara orientalis yang masih bergiatan aktif dalam pengkajian terhadap hukum Islam khususnya *uṣūl al-fiqh*.

Sejarah pembabitan orientalis dalam pengkajian terhadap hukum Islam menunjukkan terdapat beberapa tokoh orientalis yang menumpukan pengkajian sepenuhnya terhadap perkembangan hukum Islam. Antaranya adalah Joseph Schacht¹ dan Snouck Hurgronje.² Sejarah ringkas pembabitan Joseph Schacht dalam bidang pengkajian hukum Islam bermula pada tahun 1946 apabila beliau telah dipilih sebagai orang pertama untuk membuat analisis di dalam bidang yang berkaitan dengan hukum Islam di Universiti Oxford. Dari sini, beliau telah menghasilkan sebuah buku bertajuk *The Origins of Muhammadan Jurisprudence* yang banyak membincangkan tentang perkembangan teori

---

¹ Ahmad Minhaji (1977), *Kontroversi Pembentukan Hukum Islam: Kontribusi Joseph Schacht*. Ali Masrur (terj.), Yogyakarta: UII Press, h. 4.

² Abdul Muin Umar (1978), *Orientalisme dan Studi Tentang Islam*, Jakarta: Bulan Bintang Press, h. 56.

hukum Islam selama tempoh pembentukan hukum Islam.³ Karya Schacht dalam *The Origins of Muhammadan Jurisprudence* telah berjaya mendapat perhatian yang meluas dari seluruh dunia. Manakala karya beliau yang turut mendapat perhatian dan kritikan adalah *The Introduction*.⁴ Dalam buku ini, beliau telah menghasilkan kesimpulan mengenai kedudukan *ijtihād* yang dianggap telah ditutup dan tidak perlu kepada satu pemikiran baru dari umat Islam. Hasilnya, pendapat beliau tentang *ijtihād* telah dikritik hebat oleh Wael Bahjat Hallaq.

Manakala Snouck Hurgronje merupakan seorang yang pakar dalam bahasa Arab dan pengajian Islam. Beliau telah sanggup menghabiskan masa selama 5 bulan di Mekah dan menukar namanya kepada Abdul Ghaffar untuk mempelajari budaya dan hukum Islam kerana syarat utama untuk bergaul dengan sarjana muslim pada ketika itu adalah perlu menguasai hukum Islam.⁵ Snouck beranggapan bahawa pengajian hukum Islam merupakan pra syarat utama untuk memahami budaya, bahasa dan kebudayaan Islam yang terkandung dalam al-Qurān dan al-Sunnah. Oleh sebab itu, pengkajian terhadap hukum Islam merupakan objektif utama Snouck dalam memperkenalkan pengajian hukum Islam kepada barat. Beliau telah menulis sebuah artikel berjudul *New Contributions to the Knowledge of Islam* yang mengkhususkan kepada masalah hukum Islam khususnya mengenai zakat yang masih lagi asing bagi sarjana Belanda pada masa itu.⁶ Wael Bahjat Hallaq merupakan antara orientalis barat yang masih lagi bergiat aktif sehingga kini dalam pengkajiannya terhadap hukum Islam. Kandungan utama dalam bab

---

³ Ahmad Minhaji (1977), *op.cit*, h. 4.

⁴ *Ibid.*

⁵ Abdul Muin Umar (1978), *op.cit*, h. 56.

⁶ *Ibid.*

ke dua disertasi ini akan mengupas secara terperinci biografi Wael Bahjat Hallaq yang akan merangkumi latar belakang kehidupan Wael Bahjat Hallaq, bidang pendidikan serta senarai buku dan artikel yang telah dihasilkan oleh beliau.

2.2 Latar Belakang Wael Bahjat Hallaq

Nama sebenar beliau adalah Wael Bahjat Hallaq dan beliau dilahirkan pada 26 November, 1955 di Nazareth, Pakistan dan sehingga kini beliau telah menetap di Quebec, Kanada bersama isteri, Ghada Bathish Hallaq dan dua orang puteri mereka Lena dan Cherine.⁷ Beliau kini berkhidmat sebagai pensyarah di University of Colombia dalam jabatan pengajian Timur Tengah dan pengajian Asia Tenggara. Wael Bahjat Hallaq merupakan seorang pengkaji hukum Islam yang terkenal, malah banyak daripada buku dan artikel yang dihasilkan beliau mengenai perkembangan hukum Islam dan *uṣūl al-fiqh* diterjemahkan kepada beberapa bahasa asing seperti bahasa Arab, Jepun, Parsi, Indonesia dan Turki.⁸

---

⁷ Akh Minhaji (1997), “Kontribusi Dr. Wael Hallaq Dalam Kajian Hukum Islam”, dalam Yudian W. Asmin *et al.* (edt.), *Pengalaman Belajar Islam di Kanada*, Yogyakarta: Titian Ilahi Press, h. 155.

⁸ <http://www.mcgill.ca/islamicstudies/faculty/wael-Hallaq>, 7 Julai 2010.

2.3 Pendidikan

Sejarah awal pengajian beliau bermula di Nazareth Municipal High School dan mendapat ijazah dari Haifa University, Israel. Beliau kemudiannya menyambung pengajian dalam bidang Sarjana dan Ijazah Kedoktoran di University of Washington, Amerika. Pada tahun 1985 beliau pernah dilantik sebagai pembantu professor dalam bidang hukum Islam di Institute of Islamic Studies, McGill University, Kanada.⁹

Hallaq juga turut mengajar bahasa Arab untuk pelajar-pelajar tahun 2 dan tahun 3 di Universiti tersebut. Pada tahun 1994 beliau telah dilantik sebagai Professor dan beliau antara paling produktif dalam penghasilan buku serta artikel berkaitan hukum Islam di Institut tersebut. Beliau juga turut membuat kajian dan penulisan yang bersangkutan dengan hukum Islam untuk *Encyclopedia of Islam*, *Encyclopedia of the Modern Middle East* dan *Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*.¹⁰

Karya beliau yang terkenal adalah *A History of Islamic Legal Theories: An Introduction to Sunni Uṣūl al-Fiqh* yang diterbitkan oleh Cambridge University Press. Karya ini dianggap terkenal dan penting terutama kepada golongan yang membuat kajian terhadap hukum Islam atau Islam secara umumnya kerana ia mengandungi hasil kajian terhadap artikel-artikel yang telah berkembang dalam kalangan ahli hukum Islam dan secara tidak langsung turut menganalisis perkembangan terkini terhadap pemikiran *uṣūl al-Fiqh*.¹¹

---

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/wael_Hallaq, 7 Julai 2010.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Akh Minhaji (1997), *op.cit.*, h.155.

2.4 Penulisan

Penglibatan Wael Bahjat Hallaq dalam pengkajian hukum Islam dan *uṣūl al-fiqh* telah menghasilkan pelbagai rujukan dalam bentuk buku dan artikel untuk rujukan pengkaji hukum Islam. Artikel *Was The Gate of Ijtihād Closed* antara karya terulung Wael Bahjat Hallaq dan telah menaikkan nama beliau sebagai seorang pengkaji hukum Islam yang disegani. Malah artikel ini juga telah dialih bahasa ke dalam bahasa Jepun oleh Atsushi Okuda.¹² Antara buku-buku yang telah dihasilkan oleh Hallaq berkaitan teori perundangan Islam adalah¹³:-

- *Shari 'ā: Theory, Practice, Transformations.*¹⁴
- *A History of Islamic Legal Theories: An Introduction to Sunnī Uṣūl al-Fiqh.*¹⁵
- *Law and Legal Theory in Classical and Medieval Islam.*¹⁶

---

¹² http://en.wikipedia.org/wiki/wael_Hallaq, 7 Julai 2010.

¹³ www.arts.mcgill.ca/Islamic/hallaq/publications.html, 7 Julai 2010.

¹⁴ Wael Hallaq (2009), *Shari 'ā: Theory, Practice, Transformations*, New York: Cambridge Press.

¹⁵ Wael Hallaq (1997), *A History of Islamic Legal Theories: An Introduction To Sunnī Uṣūl al-fiqh*, New York: Cambridge Press.

¹⁶ Wael Hallaq (1995), *Law and Legal Theory in Classical and Medieval Islam*, UK: Brookfield.

Beliau juga telah menghasilkan beberapa buah buku tentang hukum Islam dan *ijtihād*. Penulisan beliau dalam buku-buku ini meliputi sejarah awal perkembangan hukum Islam dan perkembangannya hingga kini. Tajuk buku-buku tersebut adalah:-

- *An Introduction to Islamic Law.*¹⁷
- *The Origins and Evolution of Islamic Law.*¹⁸
- *Was The Gate of Ijtihād Closed?The Early Essays on the History of Islamic Legal Theories.*¹⁹
- *Authority, Continuity, and Change in Islamic Law.*²⁰

Beliau juga turut menterjemah hasil penulisan sarjana Islam terdahulu khususnya dalam bidang falsafah Islam. Antara contoh buku yang diterjemahkan adalah:-

- *Ibn Taymiyya Against the Greek Logicians.*²¹

Buku di atas diterjemahkan oleh Wael Bahjat Hallaq berdasarkan karya al-Suyūtī dalam kitabnya bertajuk *Jahd al-Qarīhāh fī Tajrīd al-Naṣīḥah*.²²

---

¹⁷ Wael Hallaq (2009), *An Introduction to Islamic Law*, Cambridge, UK; Cambridge University Press.

¹⁸ Wael Hallaq (2005), *The Origins and Evolution of Islamic Law*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

¹⁹ Wael Hallaq (2003), *Was The Gate of Ijtihād Closed?The Early Essays on the History of Islamic Legal Theories*. Atsushi Okuda (terj.), Tokyo: Keio University Press.

²⁰ Wael Hallaq (2001), *Authority, Continuity, and Change in Islamic Law*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

²¹ Al-Suyūtī (1993), *Ibn Taymiyya Against the Greek Logicians*. Wael Hallaq (terj.), New York: Oxford University Press.

²² http://en.wikipedia.org/wiki/wael_Hallaq, 7 Julai 2010.

Beliau telah menghasilkan beberapa artikel yang mempunyai kaitan secara langsung tentang sejarah penulisan hukum Islam, perkembangan hukum Islam, sejarah penulisan *uṣūl al-fiqh* daripada ulama-ulama fiqh terkenal, metodologi *uṣūl al-fiqh*, dan perbandingan hukum Islam dengan undang-undang kontemporari.

Antara artikel yang dihasilkan oleh Wael Bahjat Hallaq berkaitan sejarah perkembangan hukum Islam adalah:-

- *Islamic Law: History and Practice.*²³
- *What is Sharia?*²⁴
- *Can the Shari'a be Restored?*²⁵
- *Muslim Rage and Islamic Law.*²⁶
- *The Quest for Origins or Doctrine? Islamic Legal Studies as Colonialist Discourse.*²⁷
- *A Prelude to Ottoman Reform: Ibn 'Abidīn on Custom and Legal Change.*²⁸
- *From fatwas to Furu': Growth and Change in Islamic Substantive law in Medieval Islam.*²⁹

---

²³ Wael Hallaq (t.t), “*Islamic Law: History and Practice*”, dalam R. Irwing (ed.), *The New Cambridge History of Islam*, Cambridge: Cambridge University Press.

²⁴ Wael Hallaq (2007), “*What Is Sharia?*” dalam *Yearbook of Islamic and Middle Eastern Law*, 2005-2006, Bil. 12, Leiden: Brill Academic Publishers, h. 151-180.

²⁵ Wael Hallaq (2004), “*Can the Shari'a be Restored?*”, dalam Yvonne Y. Haddad and Barbara F.

Stowasser (eds), *Islamic Law and The Challenges of Modernity*, Walnut Creek: Altamira Press, h. 21-53.

²⁶ Wael Hallaq (2003), “*Muslim Rage and Muslim Law*”, Hastings Law Jurnal, Bil. 54, August 2003, h. 1-17.

²⁷ Wael Hallaq (2003), “*The Quest for Origins or Doctrine? Islamic Legal Studies as Colonialist Discourse*”, Journal of Islamic and Near Eastern Law, Jil. 2, Bil. 1, 2002-2003, h. 1-31.

²⁸ Wael Hallaq (2002), “*A Prelude to Ottoman Reform: Ibn 'Abidīn on Custom and Legal Change*”, dalam I. Gershoni et.al. (eds.), *Histories of the Modern Middle East: New Directions*, Boulder & London: Lynne Rienner, h. 37-61.

- *The Use and Abuse of Evidence: The Question of Provincial and Roman Influences on Early Islamic Law.*³⁰
- *The Development of Logical Structure in Islamic Legal Theory.*³¹

Beliau juga telah menghasilkan beberapa artikel tentang perkembangan hukum Islam yang dilihat dari sudut perkembangannya sehingga kini. Artikel-artikel tersebut adalah:-

- *Juristic Authority vs. State Power: The Legal Crises of Modern Islam.*³²
- *The Author-Jurist and Legal Change in Traditional Islamic Law.*³³

Pengkajian Wael Bahjat Hallaq dalam metodologi ilmu *uṣūl al-fiqh* telah menghasilkan beberapa artikel yang menjadi rujukan penting khususnya dalam menjawab persoalan tentang pintu *ijtihād* yang didakwa telah ditutup menjelang kurun ke-3 hijrah. Antara artikel-artikel beliau berkaitan dengan ilmu *uṣūl al-fiqh* adalah:-

---

²⁹ Wael Hallaq (1994), “*From fatwas to Furu’: Growth and Change in Islamic Substantive law in Medieval Islam*”, Islamic law and Society, Bil. 1, Februari 1994, h. 17-56.

³⁰ Wael Hallaq (1990), “*The Use and Abuse of Evidence: The Question of Provincial and Roman Influences on Early Islamic Law*”, Journal of the American Oriental Society, Jil. 110, Bil. 1, h. 79-91.

³¹ Wael Hallaq (1987), “*The Development of Logical Structure in Islamic Legal Theory*”, dalam Tom D. Campbell (eds.), *Islamic Law and Legal Theory*, Hampshire: Dartmouth Publishing Co., h. 42-67.

³² Wael Hallaq (2003), “*Juristic Authority vs. State Power: The Legal Crises of Modern Islam*”, Journal of Law and Religion, Jil. 19, Bil. 2, 2003-2004, h. 101-116.

³³ Wael Hallaq (2000), “*The Author-Jurist and Legal Change in Traditional Islamic Law*”, RIMO (Maastricht), Bil. 18, h. 31-75.

- *Takhrij and the Construction of Juristic Authority*.³⁴
- *Iftā' and ijtihād in Sunni Legal Theory: A Development Account*.³⁵
- *Model Shuru' Works and the Dialectic of Doctrine and Practice*.³⁶
- *Murder in Cordoba: Ijtihād, Ifta' and the Evolution of Substanstive Law in Medieval Islam*.³⁷
- *Uṣūl al-Fiqh: Beyond Tradition*.³⁸
- *On Inductive Corroboration, Probability and Certainty in Sunni Legal Thought*.³⁹
- *Logic, Formal Arguments and Formalization of Arguments in Sunni Jurisprudence*.⁴⁰
- *Non-Analogical Arguments in Sunni Jurudical Qiyās*.⁴¹
- *Notes on the term Qarinā in Islamic Legal Discourse*.⁴²
- *On the origins of the Controversy about the Existence of Mujtahids and the Gate of Ijtihād*.⁴³
- *On the Authoritativeness of Sunni Consensus*.⁴⁴

---

³⁴ Wael Hallaq (2002), “*Takhrij and the Construction of Juristic Authority*”, dalam Bernard G. Weiss (ed.), *Studies in Islamic Legal Theory*, Leiden: Brill, h. 317-350.

³⁵ Wael Hallaq (1996), “*Iftā' and ijtihād in Sunni Legal Theory: A Development Account*”, dalam Kh. Masud, Brink Messick dan David Powers (eds.), *Islamic Legal Interpretation: Muftis and their Fatwas*, Cambridge: Harvard University Press, h. 33-43.

³⁶ Wael Hallaq (1995), “*Model Shuru' Works and the Dialectic of Doctrine and Practice*”, *Islamic Law and Society*, Jil. 2, Bil. 2, h. 34-109.

³⁷ Wael Hallaq (1994), “*Murder in Cordoba: Ijtihād, Ifta' and the Evolution of Sunstanstive Law in Medieval Islam*”, *Acta Orientalia (OSLO)*, Bil. 55, h. 55-83.

³⁸ Wael Hallaq (1992), “*Uṣūl al-Fiqh: Beyond Tradition*”, *Journal of Islamic Studies*, Jil. 3, Bil. 2, h. 172-202.

³⁹ Wael Hallaq (1990), “*On Inductive Corroboration, Probability and Certainty in Sunni Legal Thought*”, dalam Nicholas L. Heer (ed.), *Islamic Law and Jurisprudence: Studies in Honor of Farhat J. Ziadeh*, Seattle: University of Washington Press, h. 3-31.

⁴⁰ Wael Hallaq (1990), “*Logic, Formal Arguments and Formalization of Arguments in Sunni Jurisprudence*”, *Arabica*, Bil. 37, h. 315-348.

⁴¹ Wael Hallaq (1989), “*Non-Analogical Arguments in Sunni Jurudical Qiyas*”, *Arabica*, Jil. 36, Bil. 3, h. 286-306.

⁴² Wael Hallaq (1988), “*Notes on the term Qarinā in Islamic Legal Discourse*”, *Journal of the American Oriental Society*, Jil. 108, Bil. 3, h. 475-580.

⁴³ Wael Hallaq (1986), “*On the Origins of the Controversy about the Existence of Mujtahids and the Gate of Ijtihād*”, *Studia Islamica*, Jil. 63, h. 129-141.

- *Considerations on the Function and Character of Sunni Legal Theory*.⁴⁵
- *Was The Gate of Ijtihād Closed?*⁴⁶

Beliau juga turut menghasilkan beberapa artikel yang berkaitan secara langsung dengan sejarah penulisan *uṣūl al-fiqh* oleh beberapa ulama *uṣūl* yang terkenal. Penghasilan artikel tersebut adalah berdasarkan kepada pengkajian beliau terhadap beberapa kitab *uṣūl al-fiqh* yang ditulis oleh ulama-ulama terkenal dalam pengkajian hukum Islam. Antara artikel yang dihasilkan beliau adalah:-

- *On Dating Mālik's Muwaṭṭa'*.⁴⁷
- *The Authenticity of Prophetic Hadīth: A Pseudo- Problem.*⁴⁸
- *The Qadhbī's Diwān Before the Ottomans.*⁴⁹
- *Was al-Shaftī the Master Architect of Islamic Jurisprudence?*⁵⁰
- *Ibn Taymiyyā on the Existence of God.*⁵¹
- *The Primacy of the Qurān in Shatībī's Legal Theory.*⁵²

⁴⁴ Wael Hallaq (1986), “On the Authoritativeness of Sunni Consensus”, *The International Journal of Middle East Studies*, Jil. 18, Bil. 4, h. 427-454.

⁴⁵ Wael Hallaq (1984), “Considerations on the Function and Character of Sunni Legal Theory”, *Journal of the American Oriental Society*, Jil. 104, Bil. 4, h. 679-689.

⁴⁶ Wael Hallaq (1984), “Was The Gate of Ijtihād Closed?”, *International Journal of Middle East Studies*, Jil. 16, Bil. 1, h. 3-41.

⁴⁷ Wael Hallaq (2001), “On Dating Mālik's Muwatta ”, *UCLA Journal of Islamic and Near Eastern Law*, Jil. 1, Bil. 1, h. 47-65.

⁴⁸ Wael Hallaq (1999), “The Authenticity of Prophetic Hadith: A Pseudo- Problem”, *Studia Islamica*, Jil. 89, h. 75-90.

⁴⁹ Wael Hallaq (1998), “The Qadhbī's Diwān Before the Ottomans”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, Jil. 61, Bil. 3, h. 415-436.

⁵⁰ Wael Hallaq (1993), “Was al-Shaftī the Master Architect of Islamic Jurisprudence?”, *International Journal of Middle East Studies*, Jil. 4, November 1993, h. 587-605.

⁵¹ Wael Hallaq (1991), “Ibn Taymiyyā on the Existence of God”, *Acta Orientalia (Copenhagen)*, Jil. 52, h. 49-69.

⁵² Wael Hallaq (1991), “The Primacy of the Qurān in Shatībī's Legal Theory.”, dalam Wael Hallaq dan D. Little (eds.), *Islamic Studies Presented to Charles J. Adams*, Leiden: E.J. Brill, h. 65-86.

- *A Tenth-Eleventh Century Treatise on Juridical Dialetic.*⁵³
- *Caliphs, Jurists and the Saljuqs in the Political Thought of Juwaynī.*⁵⁴

Selain daripada penghasilan buku dan artikel yang berkaitan tentang hukum Islam dan *uṣūl al-fiqh*, Wael Bahjat Hallaq turut menghasilkan beberapa ensiklopedia berkaitan kandungan utama dalam al-Qurān, perkembangan mazhab, dan ilmu *uṣūl al-fiqh*. Antara ensiklopedia yang dihasilkan:-

- *The Encyclopaedia of the Qurān*, kandungan utama adalah seperti berikut:-
  - i. *Apostasy.*⁵⁵
  - ii. *Contracts and Alliances.*⁵⁶
  - iii. *Forbidden.*⁵⁷
  - iv. *Innovation.*⁵⁸
  - v. *Law and the Qurān.*⁵⁹

---

⁵³ Wael Hallaq (1987), “*A Tenth-Eleventh Century Treatise on Juridical Dialetic*”, Muslim World, Jil. 77, Bil. 2-3, h. 198-227.

⁵⁴ Wael Hallaq (1984), “*Caliphs, Jurists and the Saljuqs in the Political Thought of Juwaynī*”, Muslim World, jil. 74, Bil. 1, h. 26-41.

⁵⁵ Wael Hallaq (2001), “*Apostasy*”, The Encyclopedia of the Quran, Jil. 1, h. 119-122.

⁵⁶ *Ibid*, h. 431-435.

⁵⁷ Wael Hallaq (2002), “*Forbidden*”, The Encyclopedia of the Quran, Jil. II, h. 223-226.

⁵⁸ *Ibid*, h. 536-537.

⁵⁹ Wael Hallaq (2003), “*Law and the Qurān*”, The Encyclopedia of the Quran, Jil. III, h. 149-172.

Manakala *The Encyclopaedia of Islam*⁶⁰ yang dihasilkan pada tahun 1997 sehingga tahun 2002 mengandungi perkara-perkara berikut:-

- *Talfīq.*⁶¹
- *Zahīr.*⁶²

Wael Bahjat Hallaq juga telah menghasilkan ensiklopedia berkaitan tentang pembentukan imam mazhab. Antara kandungan lain yang terdapat dalam *Encyclopedia of the Modern Middle East* adalah :-

- *Fatwā.*⁶³
- *Fiqh.*⁶⁴
- *Hadīth.*⁶⁵
- *Hanāfi Law School.*⁶⁶
- *Hanbalī Law School.*⁶⁷
- *Malikī Law School.*⁶⁸
- *Shafi'i Law School.*⁶⁹

---

⁶⁰ Wael Hallaq (1997), *The Encyclopaedia of Islam*, Leiden: E.J. Brill.

⁶¹ Wael Hallaq (1997), *The Encyclopaedia of Islam: New Edition*, Leiden: E.J. Brill

⁶² Wael Hallaq (2002), *The Encyclopaedia of Islam: New Edition*, Leiden: E.J. Brill.

⁶³ Wael Hallaq (1996), “*Fatwā*”, *Encyclopedia of the Modern Middle East*, Jil. II, New York: Macmillan Publishing Co., h. 649.

⁶⁴ *Ibid.*, h. 666

⁶⁵ *Ibid.*, h. 752.

⁶⁶ *Ibid.*, h. 771.

⁶⁷ *Ibid.*, h. 772.

⁶⁸ Wael Hallaq (1996), “*Malikī Law School*”, *Encyclopedia of the Modern Middle East*, Jil. III, New York: Macmillan Publishing Co., h. 1157-1158.

⁶⁹ Wael Hallaq (1996), “*Shafi'i Law School*”, *Encyclopedia of the Modern Middle East*, Jil. IV, New York: Macmillan Publishing Co., h. 1629.

- *Shari'a.*⁷⁰

Manakala penulisan Wael Bahjat Hallaq dalam *Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*⁷¹ adalah merangkumi perkara-perkara berikut:-

- *Ahl al-Hal Wa al-'aqd.*⁷²
- *Consensus.*⁷³
- *Faqih.*⁷⁴
- *Ijtihad.*⁷⁵

---

⁷⁰ *Ibid*, h. 1638-1639.

⁷¹ Wael Hallaq (1995), *Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*, New York: Oxford University Press.

⁷² *Ibid*, Jil. 1, h. 53-54.

⁷³ *Ibid*, Jil. 1, h. 312-314.

⁷⁴ *Ibid*, Jil. 2, h. 1.

⁷⁵ *Ibid*, Jil. 2, h. 178-181.

2.5 Kesimpulan

Sumbangan Wael Bahjat Hallaq dalam bidang pengkajian hukum Islam dan *uṣūl al-Fiqh* telah memberi manfaat kepada sarjana fiqh dan umat Islam khususnya dalam mendalami perkembangan hukum Islam semasa. Pengetahuan mendalam beliau terhadap hukum Islam telah menghasilkan pelbagai buku, artikel dan ensiklopedia yang berkait secara langsung dengan perkembangan fiqh dari zaman silam sehingga kini. Kemahiran beliau dalam berbahasa Arab secara tidak langsung banyak membantu beliau dalam memahami penulisan kitab-kitab Arab terdahulu.

Pengkajian beliau terhadap hukum Islam dan sejarah perkembangan ilmu *uṣūl al-fiqh* ternyata bersifat menyeluruh dan pelbagai bentuk penulisan beliau dijadikan rujukan asas para pengkaji ilmu *uṣūl al-fiqh*. Hasil penulisan Wael Bahjat Hallaq dalam hukum Islam dan *uṣūl al-fiqh* ternyata mempunyai perbezaan dengan hasil penulisan orientalis yang lain. Tidak dinafikan, aspek pemikiran dan keterbukaan pemikiran dalam menerima suatu idea yang baru adalah penting untuk menghasilkan sebuah kajian yang bersifat telus dan tidak berbaur diskriminasi.